

Exponenciális találkozók a Hadikban

Emlékezés Térey Jánosra

Amikor János negyvenéves lett, az alkalomra készült emlékkönyvbe írt bejegyzésem a fenti címet kapta. Olyasmit éreztem akkoriban, hogy kapcsolatunk hosszabb kényszerszünet után exponenciális pályára állt, találkozásaink számát és minőségét tekintve egyaránt. Vártuk egy ideje, hogy újranyisson a Hadik Kávéház a Bartók Béla úton. Ám sokáig csak egy mindinkább porlepte cetli hirdette a vitrin belső felén a készülő eseményt. Én változásokra készültem. Tudtam, hogy hamarosan visszaköltözöm a Bartók Béla út környékére, a Bercsényi utcába, és hogy ez a visszatérés kamaszkorom környékére egy hosszú alámerülés után a kilábalást fogja jelenteni, bár a jövő még homályos és szorongató volt. Jánosnak látványosan felfelé ívelt a pályája. Bejáratos volt a legjobb színházi körökbe, egymást érték a bemutatók, felkérések, a fergeteges színjátéktermés megsokszorozta ismertségét, és ez egy-egy pesti éjszakában tett kiruccanásunk során mindig látványosan megmutatkozott. Persze szó sem volt arról, hogy minden gondja elillant volna, erről a közeg mindig gondoskodik, de tény, hogy sokkal nyugodtabb szívvel áldozhatott a jó minőségű élet iránti szenvedélynek. Agglegényéletének utolsó éveit voltak ezek. Jóleső volt hozzásegődni, és nem bántam, hogy számomra amúgy meglehetősen költségesek voltak találkozásaink Pest-Buda jobbnál jobb vendéglőiben és kávéházaiban. Új lendületet adott nekem, hogy ilyen avatott barátal fedezhettem fel újból saját városom aktuális izgalmait, és jó volt, hogy a szűk esztendőik után már megengedhettem magamnak ezeket a díszleteket.

Nem sokkal a negyvenedik születésnap után felgyorsultak az események. Persze ott voltunk a Hadik megnyitóján. Elég exkluzív este volt: János fesztelen magabiztossággal mozgott a közegben, én kezdtem határozottan azt érezni, visszatértem. Rácsodálkoztam a megnyitó közönségére, a kávéház díszleteire. A jómódú budai polgárság új rétegei vonultak fel, mondjuk úgy, az *Asztalizene* közönsége, ami egyben olyasmit is jelzett, hogy a belső XI. kerület kezd divatba jönni a körükben, és alighanem felzárkózóban van a város legjobb környékeihez. Tudtam, hogy hamarosan törzsvendég leszek itt, a régi utcám új kávéházában, amelynek helyén kamaszkoromban méretes Humanic cipőbolt működött. Így is lett, rövidesen ide jártam nappal menü, éjjel pohár sörök mellett – sokszor lényegében nonstop – dolgozni. Leütések tízezreit, ha nem százezreit szállítottam a Szatyor wifijén vagy a Hadik emeleti asztalai mellől, különböző egységáron, a megrendelőknél. Szakfordító voltam, akkor már évek óta, és végre szaladt a sze-

kér. Éjszakába nyúlóan, néha reggelig volt dolgom bőven. Amikor a Szatyor bezárt, még ott volt a Szonáta (nem a régi, hanem új helyén, a Bertalan Lajos utca sarkán), amelyik szó szerint éjjel-nappal mérte az italt. Jánossal avattuk fel ezt a korszakot. A Hadik is egy lett a helyszínek hosszú sorában, ahol „köreinket rőt-tük”. Akkor már beláthatatlanul hosszúnak tűnt az a bizonyos sor, és rengeteg minden olyan régen volt, hogy szinte a múlt kódébe veszett...

2019 júniusában egy hétfő reggel (egész pontosan ma reggel, amikor ezt először leírom) János meghalt. Szándékosan ilyen egyszerű fordulattal írom le, ami történt, nekem ez adja vissza a legpontosabban a dolog abszurditását. Talán egy órája történt a felfoghatatlan, amikor eljutott hozzám a hír. Aznap már ő nem élvezhette a kávé ízt, a napot. Pedig gyönyörű napnak indult, legalábbis Luxemburgban. Az interneten olvasni egy barát halálhírét, egyáltalán egy barát halálhírét venni, ez valami nagyon új dolog volt – új „élmény”, mondhatnám, hiszen megéltém, hirtelen a tudatára ébredve annak, milyen súlya van magának a ténynek, hogy élek. A valóság megbillent, én pedig szabályosan beleszédültem. Kimentem az irodából (melyikünk gondolta volna egyébként anno, hogy nekem egy napon saját irodám lesz?), a munkahely mögött elterülő pazarzöld mezőre, amit luxemburgi barátaim jól ismernek, és ez a tágas, egy városban amúgy meghökkentő, valószínűtlenül mezőszerű mező lett egyszerre az élet-halál abszurditásának harsányan virító képe. Hogy én most itt állok, és ő nincs, és ezt nem beszéljük meg soha már... Hogy az idő már csak nekem telik kettőnk közül. Amikor visszamentem, János száma jelent meg a magyar telefonom kijelzőjén. Borzongva vettem fel, a felesége, Artemisz hívott, együtt sírtunk.

Ilyenkor többnyire reflexszerűen nem az első, hanem az utolsó találkozás képeit kutatja az ember, abba kapaszkodik, esetleg abban keres valamiféle jelet, jelentést. A mienk megint csak a Bartók Béla úton volt, jó kilenc évvel a Hadik nyitása után, ezúttal a Gdanskban, közös barátunk-ismerősünk apró lengyel kocsmájában. Elég rövid összefutás hármásban Artemisszel, pont olyan ódonbarna díszletek között, mint amilyen hátteret képzeltem mindig is János egész lényé, szelleme mögé (és amilyenben önmagammat is látni szeretem). A hely sörét ittuk, rendeltünk heringet, otthonos közegben voltunk, futólag és hatékonyan átbeszéltük a legújabb fejleményeket. Nem volt szükség sokkal többre, néhány hete egy egész esténk volt a mélyrehatóbb beszélgetésre a Kis Bécsiben, kettesben, ahol egy üveg osztrák zöldveltellini mellett beszámolt ausztriai ösztöndíjáról. Mindkettő nagyon jó találkozás volt, újabb asztalnál, újabb italok mellett, a régiék egyenes folytatásaként. Semmi előjel, semmi jelképes mozzanat, maga a kontinuitás. Jó néhány év eltelt a negyvenedik születésnap óta, és közös történetünk ha nem is exponenciálisan, de lendületesen gazdagodott időközben. Most már hat éve, hogy kint élek Luxemburgban, és azóta ugyan ritkábbak lettek az alkalmak, de annál becsesebbek, és nem voltak olyan szakadások a találkozóknak fonalában, mint a korábbi, viharosabb években. A 2019-es év is ebbe a sorba illett, nagyon is. Aztán ugyan másfél hónap eltelt a gdanskos összefutás óta, de a korral eltörpül másfél hónap jelentősége, arányosan egyre kisebb része lesz annak, amit megélt már az ember. Egy nap ennyi idősen már nem tényező. Addig, amíg nem történik valami, ami kíméletlenül megmutatja, hogy akár egyetlen perc is kitágíthatja az időt...

Jöttek a hívások, üzenetek sorra azon a hétfő reggelen. Sírós hangok, komoly, másnaposságra emlékeztetően elmélyült basszusok, kusza mondatok. Nekem az utolsó találkozásról lassan tágulni kezdett a perspektíva, és elkezdtek leperegni az emlékek. Eszembe jutott, hogy vissza kéne keresni a legelső alkalmat. Csakhogy erről már annak idején, a negyvenéves jubileum kapcsán is letettem. „Az első emlékek homályosak, nem? Ahogy visszaemlékszem, nincs első találkozás, vagy igazi időrend a régi képek között. Hatalmas naplóba jegyzek fel akkoriban mindent, de még ez a mániákus, írásfanatikus részletesség sem elég, hogy rekonstruáljon ilyesmit az ember.” Ezzel kezdtem az írást. Van ilyen, hogy nem tudja az ember, mikor látott valakit először az életében, aki aztán fontos szereplő lesz. Pedig azt azért tudom, melyik emlék tűnik a legkorábbinak. A bölcsészkarról őrzöm, '91 tájékaról, amikor a szememben kifogástalannak tűnő „nyugatos”, századelős hangulatú öltönyében megjelent Margócsy tanár úr szemináriumán. Nem én írom le először: első látásra félreismerhetetlenül költő volt, olyan élére vasalt szigorral, amit egy húszéves ember csak valami mélyről jövő tehetségéből meríthet. Lenyűgözött és izgatott az alakja, mint minden érdekes emberé, akin megéreztem a szellemet, az alkotni akarást.

Összesodródtunk és jőban is lettünk, nem sokra rá. A kilencvenes évek kirobbanó időszakában a bölcsészkar nyüzsgött, mint a méhkas. „Időtlen és török idők”, írtam 2010-ben. Merthogy '93-tól, a hőskorban sokunknak a *Törökfürdő* újság jelentette az igazi élet forrpontját. Nekem legalábbis mindenképp. Alighanem ezt a „törökséget”, az újság amúgy meglehetősen esetleges névválasztását én vettem a legkomolyabban mindünk közül. Feketeköves török gyűrűt viseltem, amit egy barátom hozott Isztambulból, kis, keleties szakállt hordtam, és első törökfürdős írásomban (*Párbaj korlátlan közeledéssel*) „Aga” néven írtam meg életem egyik meghatározó barátját, akinek köszönhetően az újság körébe kerültem. Ezzel a barátommal, Fejér Balázssal az egyetem elején zenekart is alapítottunk, ez volt az Iván Lendül, egyik rendszeres fellépőhelyünk a Hold mulató volt, de a NapNap fesztiválon is volt műsoridőnk. Azoknak az időknek akkor már *rég* vége volt, amikor a *Törökfürdő* indult... S hogy a kör bezáruljon, épp az alapítás idején az újság nevét adó óbudai török romfürdő közelében laktam, s a Malomtó presszóba jártam írni. Brüsszeli ösztöndíjam után költöztem oda, miután kinyílt a világ: a bölcsészkarról egy varázslatos németalföldi városba csöppentem, annak is egyik legvelősebb negyedébe, Saint-Gilles-be, ahol egzotikus kalandokat és olyan mámoros szabadságot ismertem meg, amilyen addig olvasmányaimban is éppen csak felsejlett. Írónak készültem, már a gimnázium óta, de nem tudtam, hogyan lehetnék egyszer több, mint presszóban konyakos kávé mellett naplót és rövidprózákat író „érzelmes utazó”. Aztán egyszerre jött a *Törökfürdő*, és ott találtam magam Térey és sok más, nálam sokkal tudatosabb és kicsiszoltabb alkotó körében. A második számban, amelyre amúgy két évet kellett várni az első után, '95-ben, már az én nevem is szerepelt.

A kilencvenes évek derekára-végére már sok közülünk volt egymáshoz: pesti és vidéki helyszínek irodalmi és bulialakzataiban verődünk össze újra és újra. Az újság szerzői közül többen is elvetődtek az említett óbudai albertletünkben rendezett hamisítatlan „moszkvatéri” házibulikba az Árpád fejedelem útjára, ahol két másik barátommal „pecóztunk”. János is járt ott, elmesélése szerint – de ugyan ki

emlékszik már arra, ki mikor fordult meg abban a kavalkádban. A *Törökfürdő* életforma lett, törzshelyekkel, esküvővel (Balaványék gödi egybekelése örök bulietalon marad), elmerülésekkel a városban, különlegesség-tudattal. Jánossal ismertük, szemmel tartottuk egymást. Azok az idők egy nagyon erős generációs érzés kialakulásáról szóltak, és az írás alapító élményéről. Az én horizontomon ő kezdettől egyik emblematisz figurája volt ennek az euforikus időszaknak. Nagyjából tudom, hogyan láttuk egymást akkoriban, meg is beszéltek később. Én az ő szemében afféle budai polgárfiú voltam, aki otthonról hozza a műveltséget, a hagyományt és a stílust – bár meg kell mondjam, ez csak igen töredékesen volt így, és én mindig hittem, hogy magam küzdöttem ki minden ízét és vonását annak, aki vagyok. Ám tény, hogy a Bárdos névből, nagyapám példájából vettem magabiztosságom javát. János az én szememben a „messziről jött fiú”, az őstehetség volt, aki minden szavát és mozdulatának legapróbb redőit is maga dolgozta ki. Az ő esetében olyan veretesre, ami páratlan tekintélyt kölcsönzött neki. És ez a veretesség soha nem is kopott, csak tovább szépült az évek során. Persze ő ennek megfelelően messze előttem járt az írás és a kitűnés művészetében. De valahogy mégis megragadtam benne én is, és ezt a szálát később sem engedték el.

Utólag lehet mondani, olykor mondtam is magamnak, mennyire megtisztelő volt ez a barátság egy időközben tényleg klasszissá, ikonná váló költőtől. Régen is megtisztelt, ezer ok volt rá, és talán egy darabig nem is hittem, hogy igazán barátok lehetünk, annyival nagyobb súlya volt a szavainak, mozdulatainak. Nem volt még igazán jelentős élettapasztalatom, hacsak nem valami generációkon átöröklődő, szépérzékben, érzelmi hullámokban és belső lázadásokban megnyilvánuló örökletes tudás... Így nem is igazán fogtam fel, nem kutattam, milyen szenvedések, összeszorított fogú küzdelem árán lett ő az, aki. Engem főleg a formák érdekeltek az életben és az írásban is, és az ő alakja biztos pontnak mutatkozott. Társaságban gyakran meg is szeppentem a verbális sziporkáitól, ahogy másokéitól is, nekem ez nem volt erősségem, olvasmányaimban és naplókban éltem, sokszor megragadtam a néző, a megfigyelő szerepében. Jánosnak köszönhettem, hogy a kilencvenes évek végén, az újhullámos, eklektikus, popkultúrás, interdiszciplináris *Törökfürdő*-világ után valódi „klasszikus” irodalmi közegekbe is eljutottam, legfőképpen Keményék Wallenberg utcai szalonjába, ahol valódi önszervező irodalmi kör járt össze csütörtök esténként. Jánosék Poós Zolival és Peer Krisztiánnal elválaszthatatlan hármast alkottak akkoriban, én felőle kapcsolódhattam be legalábbis voyeurként ebbe a kiváló színvonalú szellemi körbe. Kemény, illetve elsősorban Bartis, Kun és Vörös égisze alatt számtalan nálam valamivel idősebb vagy velem egykorú író, költő, fordító, irodalmár, leendő szerkesztő fordult itt meg. Én még épp csak néhány rövidprózát tettem le az asztalra, illetve az első műfordításokat.

A *Törökfürdő* köre nagyjából addigra halványult el teljesen, majd tűnt el végleg, amikor az én életem is más pályára fordult. 2000-re lényegében elhallgattam, amikor éppen végre megszólaltam volna. Utolsó, sokadik diákéveimben, '98–99-ben megírtam máig egyetlen regényem. Szegeden laktam abban az évben, elvileg PhD-t készültem írni, a régi zsinagóga és a gyufagyár közötti vonalon béreltem ki egy szebb napokat is látott kertes házat a mostoha sorsú Bakay Nándor utcában. Éjjelente iszonyú robajjal ezen az utcán rohantak végig a városi

buszok a remízbe, majd hajnalban vissza. Rászoktam a fűldugóra, és amikor lehetett, a kis szürke házban és kertben nagy mulatságokkal feledtettem az illetlen utcazajt. Egyfajta állandó szorongásban töltöttem azt az évet, egész egyszerűen félttem ilyen távol lenni a városomtól, a pesti élettől. Ebből is táplálkozott az örült írástempó. Meg szerencsére éreztem, hogy valamilyen formába kell önteni annyi év naplóíró, körmölő, formát kereső fanatizmusát, presszóját, aktív álmodozását. Lezárni valamit. Ebből az évből datálódik Jánossal az első közös fényképünk, a szegedi belváros háttérével (túlméretezett, lógó lódenkabátjaink szépiás emlékműve...). Együtt vettünk részt egy Dekonferencián, a szegedi irodalom tanácsék nevezetes műhelyén a MoJóban – én ezúttal is pusztán nézőként, neki sistergő, pazar verse született az alkalomból, az Interpretátorhoz szóló.

Ő lett egyébként a készülő könyvem első olvasója, ajánlást is írt hozzá. Ahogy később az első műfordításomat is beemelte az írásaiba, maradandóan, a Toussaint-ről írott esszéje helyet kapott a *Teremtés vagy sem* című válogatásában is sok évvel később. Támogatott, tapintatosan, hathatósan. Éppenséggel lehetett volna benne távolságtartás vagy akár cinizmus is egy magamfajta, igazi tapasztalati mélységekkel nemigen rendelkező, álmodozó „dandy”-vel szemben, aki nem tudja igazán, hogyan kellene betörnie a porondra, sőt, ha be is törne, lehet, hogy nem tudná, mit is mondjon. De őt csak a tartalom, a szellem érdekelte, és a hűség a barátságokban, persze mindig súlyos kompromisszumok nélkül. Szegedi találkozásunk fontos állomás volt nekem. Bármilyen furcsa is visszagondolni rá, a közelgő 2000-es év még szinte fikciónak tűnt egyébként akkor, hiába volt a nyakunkon. Még teljesen a kilencvenes években éltünk, én legalábbis biztosan. Azután micsoda termékeny valóság lett az az év: nemcsak az a bizonyos könyv, *Az éjjeli hatos köre* született meg (amit a kiadó egyébként '99-re visszadátumozott), hanem Marci fiam is, aki egészen új irányt szabott az életemnek. És persze ez a sorsdöntő esemény egyben megritkította egy időre a bohém gesztusokat is részemről. Ráadásul „disszidálni” készültünk, új életet kezdeni. Szabadultam a ballasztoktól, eladtam az egyetem alatt gyűjtögetett meglehetősen kiterjedt könyvtáram döntő részét. Az egyik utolsó kép a kilencvenes évekből a Nyelvterület egyik koncertje, János, Poós Zoli és Peer Krisztián rapköltő-zenekarának fellépése az Olof Palme házban. Marci már úton volt, innen minden megváltozni készült. A kilencvenes évek hirtelen véget ért.

A következő évek lendületében sok minden elmaradt mögöttem, hosszú évekre maga az írás valósága is álomszerűvé halványodott, de a könyvtáram megmaradt kötetei között ott volt az összes egykori törökfürdős könyv, illetve a teljes, egyre gyarapodó Térey-életmű, ami ma is ott van a polcomon. Sok kötete megjárta Párizst, Brüsszelt, hogy mindenféle kitérőkkel végül Luxemburgban kössön ki. János mindezen évek alatt rendületlenül írt és teremtett, minden időkből, hivatásszerűen, evidensen. Monumentális művek kerültek ki a keze alól, ekkor még, ugyebár, megrögzött agglegényként, bohémként alkotott – neki később jött el a családalapítás pillanata, ami nem hozott alkotói válságot, csak édes terhet tett a vállára, amit cipelt hősiesen, anélkül, hogy költői minőségéből, státuszából bármit is feladott volna. Jó néhány év kihagyás után kezdődtek újra a találkozásaink, és ezek az alkalmak mindig felizították azt az elvékonyodott, de soha el nem szakadt szálát, ami az eredendő álmokhoz nyílegyenesen visszavezetett és vezet

máig is. Mielőtt eltűntem az irodalmi radarokról, 2002-ben megjelent az *Eufória* „irodalmi bédekker”, ahol együtt szerepeltünk. Ő a „valóságos” Varsót írta meg (Termann alteregója intim kapcsolatot ápolt ezzel a képzelte várossal), én Brüsszelt, „a másik városomat”. Majdnem tíz éve volt, hogy először jártam ott.

Brüsszel és Varsó, a két szeretett, félig képzelte város. De a közös városunk Budapest lett és maradt örökre. Keresztbe-kasul belaktuk mindketten, száz preszszó, kávézó, kocsmá, alkalmi és állandó mulató, mozi, pince és terasz, kert és lakás, később romkocsmá és színházi büfé pultjainál, asztalainál, parkettjén keresztezték egymást útjaink. Annak idején a *Törökfürdő*nek volt egyébként egy Budapest-könyvterve is, a kerületeket írta volna meg egy-egy szerző. Ha írtam volna bele, a lapályos, klerikális, kispolgári, budai, de mégis Pest felé vágyakozó XI. kerületet írom meg. De volt nálam avatottabb lokálpatrióta, nem is egy, Péterfy Gergő vagy épp Jánossy Lajos. János akkoriban leginkább a XIII. kerületet adoptálta, amíg a 2010-es évekre fel nem vonult családjával a budai hegyekre. Bárhol lakott éppen, mindig is úgy éreztem, nálam sokkal biztosabb léptekkel jár abban a városban, amelyikbe én beleszülettem. Kívülről fújta a kerületek, házak, eltűnt helyszínek történetrajzát, látta a jelen mögött az egykor volt épületeket és hangulatokat, beleírta magát Budapest diskurzusába, valódi és átélt történetét, szöveggé átlényegült szövetét sokkal jobban ismerte nálam, azt hiszem, attól fogva, hogy ifjú titánként megjelent a városban. Emlékezetében az enyémnél százszor jobban megragadt minden történet és kép a múltból és a jelenből. Én alapvetően elképzelt, *más*, avagy inkább *másik* városokat írtam meg, amikor írtam. Ezek gyűjtőpontja lett Brüsszel, az álmaimban is kísértő németalföldi boldogságváros, ahova álmaimban szó szerint visszajártam, és ahol valóságos, varázslatos szerelmek és felfedezések voltak már mögöttem.

Aztán 2009-ben eljutottunk oda együtt is, egy évvel a Hadik nyitása előtt. Életemben először repültem „fapados” géppel, vissza a diákkoromban megismert városba. Egyáltalán, olyan régen nem repültem, hogy Unicumokat kellett inni a félelem ellen. Jánossal ez volt az első közös utazásunk kettesben, amit később sok követett, ahogy az én életem újra Nyugat felé orientálódott. Oostendében lefényképeztem őt, ahogy a tengerparti sétányba kövezett Pessoa-émléktáblán állt. Közben azon gondolkodtam, miért vélem olykor legalább olyan ismerősnek ezt a belga tájat, mint mondjuk a Balatont, holott csak huszonegy évesen – közvetlenül a *Törökfürdő* előtt – lettem olvasója a belga íróknak, és átmeneti lakója az EU alatt és mellett élő másik Brüsszelnek. Még annak idején, a kilencvenes években beszéltük meg, hogy egyszer eljövünk ide, és lám, másfél évtizeddel később ott voltunk, és egyetértettünk, hogy Oostende jó város, a maga békebeli, egységes homokkőszínű házsoraival, még akkor is, ha a háború előtti, színesre festett üdülővárosból szinte semmi sem maradt hírmondónak. Babonából megfürödtem az Északi-tengerben, alsónadrágban, mert a tengerben fürödni kell, ha egyszer eljut oda az ember – ő az elmaradhatatlan zakót nem vette le, csak a lábát merítette be a szürkés hullámokba. Aztán irány Brüsszel, ahol különös izgalommal cipeltem őt kocsmáról kocsmára, mintha sajátjaim lettek volna azok a brüsszeli bohémnegyedek, ahol első ösztöndíjam alatt végleg írásfüggő lettem, és ahol később, '98-ban rá kellett jönnöm, hogy előbb-utóbb el kell hagynom a kávéházi álmodozó narcisztikus, imádott pózát. Jánossal ekkor

már annyi minden volt mögöttünk, egy hasonlóan régi belga barátomnál szálltunk meg, múltunknak mélységei voltak, egyfajta ódon, víz alatti csillogása...

2011-ben műfordítói ösztöndíjat kaptam Arles-ba. Végre szakfordítóból viszsza-
szavedtettem műfordítóvá. Arles lenyűgöző város, Provence esszenciája, májusban utaztam oda, a legszebb hónapban. Volt egy kis Fiat Puntóm, azzal mentem ki, a többi műfordítóval bejártuk, amit lehetett, Aigues-Mortes várfalairól megcsodáltuk a camargues-i lápvidék lilásan fénylő sóhegyeit, megfürödtünk a patakban a Pont du Gard alatt. János az utolsó napokra jött ki, és együtt autóztunk haza – ez a maga nemében első alkalom volt. Emlékszem, amikor annak idején együtt jöttünk vissza egy sárvári diákköltő-táborból, valamikor a kilencvenes évek végén, János az autót út alatt végig kifelé nézett az ablakon, kezét szemellenzőként az arca elé emelve. Klausztofóbiája volt az autóban, végig szenvedett az úton. Jó tizenöt évre rá levetkőzte ezt a félelmét, és önfeledten tudta élvezni a tájakat az autóból. Annak idején, így Sárváron is, félve csodáltam sziporkáit, melyeket többélű fegyverként bravúrosan forgatott. A *Természetes arrogancia* kötet címet ezért is éreztem oly találónak: kérlelhetetlenül célba találtak poénjai és pontos megfogalmazásai. Élmény volt, hogy érettebb fejjel és immár nem kevés élettapasztalattal a hátam mögött már nem volt bennem ilyen feszengés. Felszabadult, kamaszos lendülettel szeltük át Európát. Minden táj kultúrtáj volt a szemében, amit érintettünk, ahogy minden épület történelem, éppúgy, mint Pesten vagy Debrecenben. Egy monacói teraszon henyélő öreg milliomosból megírta a Sátánt, ezt a versét nekem ajánlotta. Veronában megnéztük Júlia erkélyét, Genovában egy régi palazzóban, hatalmas baldachinos duplaágyban aludtunk, Ljubljanában pedig egy volt jugoszláv börtönben, ahol mégiscsak rátört a klausztofóbia. Amíg én a szomszéd romkocsmában ittam a kétes helyi sört, ő alig várta a reggelt. Másnap megmutattam neki Balatonmáriafürdőt, ahol nagyapám dinasztiaja körében a gyermekkorom nyarait töltöttem, a régi mozit, ahol a Bud Spencer-filmeket néztük unokatestvéreimmel...

Olvastam őt, mindig is. És szerettem a virtuális városait, a *Jeremiás*ban megírt Debrecent (mint „akaratot és képzetet”) is. Ott azonban soha nem jártunk együtt, és már nem is fogunk. Pedig más különútjaim engem is elvezettek erre a vidékre, ahol amúgy egyes felmenőim is éltek. Marci fiamnak nálam sokkal több köze lett e régióhoz, Debrecenben is jártunk nemegyszer, itt élményfürdőztünk például életünkben először. Később a sors újabb érdekes ötletéből kifolyólag Luxemburgban született Leó fiamnak Debrecen lett a „származási helye”, édesanyja, Eszter után. János még ott volt az esküvőnkön, de Leóval, „földijével” nem találkozott. Áprilisban azt is megbeszéltük, hogy idén karácsonykor erre is sor kerül, végre Debrecenben is összejövünk. Sokáig amúgy nem is igazán láttam őt ebben a tájban, a közös képek mindig más helyszíneken készültek, és minden a közös városunkra, Budapestre vezetődött vissza, ahol ő a 2010-es évekre budai polgár lett, és ahol neki is fiai születtek. Az elmúlt években aztán egyre többet írt Debrecenről, Nagyváradról, Biharról, kérlelhetetlen helyismerettel. Sok részletet ezekből az írásokból ismertem vagy érttem meg az életéből. Van, amit most, a halála után...

2010 után, ahogy betöltöttük a negyvenet, nekem új „egzisztenciám” lett – előbb visszakerültem Brüsszelbe, majd fix állást kaptam Luxemburgban. A brüsszeli évem alatt vele jöttünk el először megnézni a Nagyhercegséget, felmérni,

hova tartok, mert már sejthető volt, hogy itt fogok kikötni. Amikor 2017-ben itt is vendégül láttam őt, már úgymond megállapodtam. Luxemburg kezdett megszo-
kottá válni, és mindaz a korábban elképzelhetetlen nyugalom és derűs jólét, ami az itteni étellel jár. Éreztem, tulajdonképpen itt az ideje, hogy valamit úgymond visszaadjak neki, felolvasóestet szerveztem neki. Soha nem vezettem még irodal-
mi beszélgetést, új volt a feladat. De hamar elkaptuk a fonalat, sok mindent fel-
idézünk, kezdve az egyetemi évektől, amikor Termann-alteregójának bőrében a
New York egyik sarokasztalánál írta az első kötetek mára klasszikussá vált ver-
seit, bátran vállalva a feltörekvő, modoroktól sem mentes ifjú költő pózát.
A *Nibelung* és a színházi korszak kapcsán felélénkült a közönség, előkerült a
Szétszórattás egy eredeti kiadású példánya, az est után a vacsoránál derült ki,
hogy a hallgatóságban megbújt a *Sárkányfű* évek óta elvonultságban élő egykori
főszerkesztője, de más ismerős arcok is feltűntek, akik számára János egy másik
életet hozott vissza, töretlenül élő valójában. János emlékezetesnek nevezte az
estet, nem csak emiatt. Az olykor „elviselhetetlenül könnyű” luxemburgi létezés-
ben fel tudnak erősödni a tiszta hangok, nyitottak rájuk a fülek. Azt hiszem, ő is
ezt érezte. Persze túlzásnak éreztem a dicséretét, hisz micsoda útjai voltak már
addigra, micsoda sikerek álltak mögötte. De tudtam azt is, hogyan morzsolódik
le a tiszta teljesítmény és a megérdemelt siker jó érzése egy olyan ellenállású
közegben, amilyenben neki kellett szinte hónapról hónapra újratерemtenie ma-
gát és körülményeit.

Amikor majdnem tíz év után most újraolvastam a 2010-es emlékkönyvi be-
jegyzést, megint rácsodálkoztam, milyen nosztalgia és hosszú-hosszú múlt táv-
latai vannak egy-egy régi írásban, amire azóta újabb évtized távolsága vont újabb
rétegeket. És hogy egy régi írásban hogy idéztem fel évtizedes emlékeket, ami-
kor már annyi minden *túl* voltunk. „Olyan sok minden volt, hogy igazából én
nem is vettem észre, hogy így eltelt az idő...”, zártam az írást. És azt is átgondol-
tam, amikor írtam neki azt a kis jegyzetet, hogy – ejnye – milyen nagy arányban
magamról szól az írás, amelyikben egy barátot, egy barátságot próbálok megírni.
Aztán jött a pillanat, amikor mindez megszakadt. Kettőnk közül csak én marad-
tam, és azóta is telik az idő, azóta is történtek dolgok, Marci fiam leérettségizett,
Leó ezer új dolgot tanult, én is éltem tovább, írok tovább. Főleg ezeket az emlé-
keket próbáltam összeírni, több nekifutással, miközben hullámokban rám-rám
tört, milyen nagy veszteség, hogy élete így megszakadt. Össze-összeszorult a
szívem szeretteiért, akiket e felfoghatatlan csapás elsősorban sújtott, de valami
számomra is megváltozott. Tudtam közben, hogy a gyászban, igen, még a gyász-
ban is részben magamat is siratom. A saját múltamat, a régi fényképeket, a soha
meg nem örökített pillanatokat, amikre talán a másik jobban emlékezne, amikről
ő szebben mesélhetne. Azt, ahogy ő látott, ahogy ő értett engem. A jövőbeli pilla-
natokat, amikor megint leültünk volna egy kávéházi asztalhoz, és folytattuk vol-
na a leülések sorát. És ezer egyéb örömet, amit a személyisége, a humora, az el-
ismerése, a szelleme adott volna. Most akkor ő egy kicsit bennem is él tovább?
Ha az ő élete így véget érhetett, hirtelen, az enyémnek is egyszer vége lesz, talán
ugyanilyen hirtelenséggel, és nem tudok majd felkészülni rá? Nem tudok min-
dent megírni, mindent megörökíteni, mindent átadni, amit szeretnék? Ilyen töre-
dék, tragikusan szilánkos volna az emberi lét?

Egy gyásznap lezárult. Aztán egy egész hét, majd még kettő. Eltemettük, sírja csak néhány méterre van nagyapámétól, akinek talán döntő szerepe volt abban, hogy találkozhattunk. A legelső napon volt egy olyan vágy bennem, hogy nem szeretném, ha valaha is eltompulna a fájdalom. Épp ez az írás is szerepet játszott benne, hogy utána mégis szelídülni kezdett. Hétfő délután, a halála napján a Café Belair teraszán kikerem a ház legjobb whiskey-jét, úgymond, az ő emlékére. Abban a simogató, késő délutáni napsütésben, annak a gyönyörű kora nyári napnak a vége felé kis városrészünk, Belair a kifogástalan, mértéktartó, makulátlan és ízlésficamoktól mentes németalföldi polgárházaival maga volt az idill. János is azt mondta a negyedre: itt, ebben a műfajban nemigen tudtak hibázni az építésszek. Miféle „földöntúli nyugalom”, mondhatta volna az ember. És igen, harmadnapra már nem fojtogatott annyira a fájdalom, sőt, bevallom, egyfajta jó érzés is rám tört néha. Amiatt, hogy mennyi minden jó dolgot megéltünk, és hogy mekkora ajándék úgy emlékezni valakire (persze miközben az ember még nem hiszi, hogy ez már tényleg a múlt), mintha a saját álmaimba utaznék vissza, mindabba, ami előre vitt e sok éven át. Tény, hogy más azóta leülni olyan helyek asztalaihoz – az Avarban, e rég elfeledett regényhelyszínemen a temetés utáni tor konyakos kávéjához (a régi presszózásokkal szemben valódi konyakkal), vagy most, a luxemburgi kiskocsmában az emlékezést kísérő sörhöz –, hogy e helyszínek már nem potenciális közös pontok, csak talán valahogy másképp, az én fejemben. De az álmok, amikben elkísértük egymást, valahonnan jönnek, és hullámokban lökdösnek tovább, legalább arra, hogy leírjam mindezt. Tenni az élők kötelességét: emlékezni. Emlékezni rá, most éppen írott szavakkal, másképpen, a „magam módján”, térben és időben mégiscsak távol. Az egyszerűre, a megismételhetetlenre és a maradéktalanul fel nem idézhetőre, amit mégis itt hallok, érzek a lényéből, ugyanúgy. Ami tovább él, és valahogy mégis egyben marad, nem mosódik el a felejtés homályos vizeiben, melyek, ezek szerint, mindannyiunkat körülvesznek.

Luxembourg, 2019. június/július